

մագրին սիրական ողբերները, որոնց վրայ և Հայկական վեպը, քննադատութեանս մէջ այս, ասի անգամ խնդիր բնելու առիթը ունեցանք:

8. *Иллюстрации*

49444

ԳՐԱՄԱԿԹՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԵՐԵՆ ԼԵԶՈՒԻ

(C- μ - ν - τ - β - γ - δ - η - ζ - θ - φ)

Բ. Հնդկարոպական -Տ վերջատառը հայերէնի մէջ:

սամիկն վերջաւորութեանը քայլ հաստատուած է. և ով ընդարձակուած ձեւը (ունի, բայց, ունի, յն. ու ուշ) պահու է բաղադային օրինաց համակայն ըստիվ. ուստի եւ նուն բառը կերպարու գրեթե նոյն է յն. բնակչ ուղականն, լու. տարեց բառերուն: Հոս պյո ամէն դիմաց մէջ ինդիրը վերջաւատա. ու կամ ու տառերու մասին է. ուստի եւ շատ իրաւոցի կերպով կ'ըսէ Մէկ: «Il n'y a pas lieu de en conclure que -m-, -n- consonnes finales précédées de voyelles ne tombaient pas "աւինական բաղաձայն արմատներու նով կազմուած Տին հց. Թղ ցուցենին արդէն իսկ հակառակ ապացոյց մըն է Բարթօնովոմէի Տուն Ապացուածնին, թէ միևն ամէն դասակարգի արմատներու հայցականը ուղղականով լրացած ըլլալու էր: Առ զիշ չէր ըլլար, կթէ նախնանին բաղաձայն արմատներու կազմութեան կանոննեն իրք զարտուազ թիւնիք հետեւեալ չէղանները յառաջ բերեինք. - Ե. Տրք. Տաէ, աղբէր, յն. քրէար, առ, յն. յամար, հուր, յն. պնը, փրու, լու. ԿՕՐ, իւրէր, յն. դուռօ, ուռար, յն. օնար, միւ, սկր. մա՞ս. իւկ բառն եւս զարտուազնեն մը շի կազմեր, Փառ զի հց. ի մէջ բաղաձայնական մ մը սուներ (սկր. գամ, յն. թօն): Հմմոն պիւ (սկր. մ্যাত, լու. ճում): Բացաւութիւնը են սակայն բ արմատները. Հայ յն. պաւիշը, այց յն. բնակչ յու երեւոյց լու. ֆրատեր, ուր լու. ՏՈՐՈՒ, ուղբէր յն. աժայր, ուսուոյք յն. նշ շարաւական զարտուազներ են. ան յու թարաւակը այդ (հայ. ի մէջ է արմատ) յն. ալէ. ակ (հայ. ի մէջ բ արմատ) սկր. մա՞ս. սուռ (արմատ) կը ած յիշը, սուռ բառը բ արմատներու շատ կը մօտենայ: Այժ եւ ամի բառերուն արմատներն ընդարձակուիլը հաւանականադդյնն բաւական Տին ըլլալու է:

Ձեզը և արմատներու եւ բաղադրյալիկան
արմատներու հայցականի վրայ այս գիտուողաթիւն-
ներ ընելէս ամերի սեւ այս մէկ խնդիրու իր յառած թէ
արգելեց չկայ ամերի սեւ գիւղը մը, ուր վիճակա-
բաշտաճայնին է կամ առաւը հայ. ի մէջ մնացած
ըլլայ: Այս ինդիրոյն լուծումը դիւրադոյն կնայ՝
գոտուիլ արախոն եւ իրական և արմատներու.
մէջ էր կամ նիւթ նշանակու շատ մը արաներու
մէջն էր սուարին և որոշել, թէ արգելեց մեր առա-
նեաւ ունեցածը չէցիք է, թէ ոչ-չէցոք (զ. օր-
ագուհ), ասով միանդամոյն գիւրաւ կը մեկնուի
այս կարգի մինչև իսկ նախանակսն ոչ-չէցոք եղող
բառերու մեծագոյն մասին չէցողացած ըլլալը,
նաև ապէս հարած հմտութ: Կորցնեմ, բայց թոքօ-
սինչ կը ցուցնէ, վասն զի հրկորդաբար և ար-
մատ եղած է, մինչեւս ոկզենական ձեւը ո-ու ըն-
դունելութեան հետ ինամի էր. միշտ միեւնոյն
գէաքր կը չնշարուի նաև ինչու սեւ բո՞տի բառին
վրայ, հմտն: յն բը ոչ յն սօֆթութ եւն:

Գոռան մը. մը դիյն եւ ին հալ. Ելքն բա-
ռերը հաւանականագոյնն ոչ-չէցոք արմատներու-
տակ դասաւ որելու է, առանց նկատողութեան
առակլու լիր: Ոնին յն. Է ձ լ օ չ կամ սկը, արագ-
իսից բառեցը: Ասկան որչան ինչն կ'երեւայ-
այս բառերից գետ որչն մը կարելի չէ հե-
տեւ, ցընել, ինչու որ հաւանական է, թէ անոնց

ուղարկածն ու հայցականը՝ մրւ և արմաներու խթին համաձայնած ըլլու, որ մերժելի ենթադրութիւնն մէ է։ Այս եւ նշան իրակա կը համապատասխանին ին ։ չէ այս եւ շատ ու բարեկան ասկայն այս ձեւերը՝ տառա բարդութիւն քաց առնելով կարելի է ուզ. է մեկել, ապա թէ ու անհրաժեշտ հարի է եր, որ վերջ փակին ճախաւոր անհետանար (ողբեր բառը հերց տեւելու բարդութիւն այսպէս կազմակիրական է)։ ուստի եւ կիրա նեն հայցական ակսիլ, որ իւր հոլովական վերջուրութիւնը (ըստ ինքնան չի են, չի են պահանջութիւնը) մէկալ կամ իրական է (սեռ, սեռ, յև) օրինակիր հետեւերով՝ յասպան է։ Այս մէկնարանին կրնայ ըստ պատշաճն մերձեցուի ու միայն յետադաս մին մասնան (բար-նիւն) զօր Մէյէ ՏՏՏ. VII 163 շատ բարամբ բարդութիւն պայտդ կիրարութով ուլ. մէս մասնան հետ կը համեմատ, այլ նաեւ շուն յն չ' ա ա (սեռ, յան) եւ առա սեռ։ ուն բառերուն, բաւական որ վերջին բարեմուսքի հետ Studien 136 է։ Նուեկը, զ' ձեռ մէկնութ։ Սակայն յիշամբ դժմականին ուսակե ի անձում մերժելու բոյութիւն անիրա է, իւր օրինակ բառ է միայն անոն բառը։ Կի.մ. ըստ բառէն ոչնիշ կը հետեւի, զան Ըստիկ Տրահշատչ 33 յառա իրած ամեն պատճառաց ընդուռէ չկա ամենն ին ինքաւաքնին մը, որ այս ինչ է ետքած ըլլարու մայս տարակուուն։ Հման առ այս հեղին։ Ասպիրատոն և Irsk p. 189. բաց ասսի արդէն խկ հայցակիր անյանչըլութեան օրինքնեն եւս յայտնի է, թէ և վերջատառ չի առջև ու կը փոխու։ Հման, զուռան սեռ, զուռան։ Մէկ է գերքիր մէջ միայն փոխանակ -ի բ յերեւան եւած է, եւ այս է չ' չի լին. Հման, սկանէն, արդ հոս պայլազ յիտագա մասնական մի դրցութիւն չունենաւ ի մայ նիծ յըլ եւս անտարակուուիք։ Հման, ուլին, ի տառ նախորդ զի պատճառաւն է։ Այս դէկազերի գուցը հայերէնի մէջ յանափ տեսնուող մէջ վերջաւորութիւնը (եւր սեռ, սեռն, ինքն սեռ, ինքնն) պարզապէս նմանականութիւն (Analogiebildung) նն է Անոն եւ ուղիղ բառերուն սեռականնեն մէջ (անուն սիրան) տարբեր ուղղութեամբ նմանակագութիւն մը տեղ ունեցած է։ Այս պատճառաւ խկ դրան բառ նմանակագութ ուն սեռականութիւն կնայն չ' մը դէկտ ձեւելն (հման, յի, ձնմ) առա առ առա առ ըլլալ։ Դարձեալ ուրիշ դէկազի մը մէջ եւս մի ս փ փոխուիւ, Հերէշման մասնանին կը ընէ, այս է վիշտաստ յէ յառաջ. զ. օր առ, որ սուր հմանակագութ սեռականութիւնը յն թէ մաքար կը համապատասխանէ։ Այս փափու նախ առն վոյս տարակուուրու, ամենեւին տեղի շի մար, քանի որ նոյնափիք անցքի մը ենթարկան առ առեւներն տառն եւս, որ վերջատառ ըս առն մը կը շշմի, այսպէս ույ է կը համապատասխանէ նու. ան չ' թի, որ մէ առ Սէյ Մէյէ եւս կը նընդաւն ինքն (բուգդէի մէ ետքած տառն մասին յա-

վերջաւորութիւնները: Արդեւ Հանդիպէ լու
զիւսօքի հետ մեւ ինամասթիքն չունի՞, ու այս
վերջաւորութիւնն իւր ու երկրարքար (բայց ոչ
ու)՝ այսունշ վերջաւորու պատճառականներէն
(Կառած) կիրայ ասած ըլլալ. Բայսուայ ներկ
խռանամ, պատ. խռանանեմ. գոխոսու ներկ
խռանամ, պատ. խռանանեմ. իբրաւու ներկ
որդիվ, պատ. խռանանեմ. այս յառաջ իւրեւա
որինակիրան մէջ ներկպիչ վերջաւորութիւրը կամ
առաջ է եւ կամ աչ, որ ուսցէ կը մեխուրէ
Գոլուստ բարը (չմեն. բար) աներեւայթիւն (գոլ
տառապ) անիանցում մը ցցց կու առայ: Առան
առառափականներն են՝ ինչուրեն, գոխուռուն, իբրաւուն
քայութեն:

Յայնի է թէ Երեւ, արդի՛, աղբանի
բառերուն մասին տուած մենութիւնն չի կնան-
նանք, յատա՞լ բերաւած Անուանց գործողու-
թիւնն (ուսում actionis) մեծեցուիլ: Առաջ զ-
եթէ բառերուն ուղարկանի մերժապութիւնը - Ա-
ըլլար, այն ատեն հայ. ի մէջ առանց երկիրայու-
թիւնն ի պիտի սպասէնք: Քիշօնթիւն քանիին
ձայնաւորը ի կիրասիրի: Խոկ Հնդկեր: Ֆամանակ-
ութիւնն առանց արմատի փոփոխթիւնն մը հո-
բնաւ ամենեւին տեղի չունի: Հիմ չկղզներու-
ինչպէս սկր. մօ՛ս, սեռ. ծօնին հետ ունեցած քիշ-
շատ նմանութիւնն երկիրայան է: Բայց ասկէ ու-
նի որպէս հէտո եւս անոն աւելի առաջ ու առաջ ու-
նի մերժութեած լը Անդրանիկան է: - Ո՞վ: արմաններուն
մէջ աճուն սեռականի ձեւն այն ժամանակ միայն
տեղի կ'ունենայ, երբ նախընթաց վանկէն ի մ-
կամ ո- կը կիրասիր. այլազդ ոչ բնաւ: Գոյնու-
սեռ. բանական, հանդիս սեռ. հոգեգութեած Սուրբ-
ութեած: Տարբան եւն ասոր նման բառեր օրինա-
տուած պիտի ըլլան: Բայց ասից զուտ ո՞վ: արմատու-
ներու քոզ Ծորվուած Ե՞՞ՈՒ- արմատներ եւ
գտնուիլը նպաստաւոր պարպազ մը կրնայ եղան-
ըլլաւ: Եցե՞ս եւ Եցե՞մ, ծուցուիլ եւ Հունիե՞ս:
Յանցոյի եւ Յանցոյան բառերուն քոզ կար նախ-
ութ. հ. անառանինն եւ առանինու: Արդ եթէ
պայ առանուննեւն բառը առանինի մերածնելը
կ'ունենանք դդյանաներու յայտարար Նշանա-
կեզու առնենին յետագա մասնիկի, որ ընդհանուր
առանին ածականի կ'ածանցուի (Բարութիւն հմմո-
քութ): - Նմանակաց են նաև Տոհ սեռ. Տոհ
հունակ, յայտ սեռ. յայտաբան:

Դ) Վերջապէս - Տ վերջաւորութիւնն ունեցնած է Հնդկաք. Լիցոյի է, Ա-, Ռ-, Ռ. արմանակներու սեռականը. Անհայտ հայու մէջ սեռական հորդականը արմանակն է մինչդային, եւ արգելք չկայ արմանակներու սառութապահութանակն առեայ զարդ նախնականէ.

արտկան եղած ենթագրելու։ Այժմ բառեն, որ սերն ուզ ի սեռ։ - արկն ն է, շատ համանական որ հնդեւքը։ - այ արտկանի վերջաւորութիւնը ինձն ինչպէս ըլլայ։ Այսոյ կրնանք հաստատել նաև նոր, ոչքեր եւն ձեւերուն համար, որոք նոյց, ոչքեր եւն ուզգականներուն՝ սեռ։ - արիններն են։ Հման դարձեալ պրի սեռ։ - արի, ուզ ուզ ի եւ լորրուն սեռ պրի։ Վոր ուզ ի։ Այս երկու գասակարգերուն սեռակի վերջաւորութիւնը ինձն ըստ պատշաճի նցան եւ առա ձեւերն մեկնուի, որոնցմէ յան եւ առ ձագունք կրնան առած ըլլայ։ Ես կը կարծեմ սեռայն, թէ բայ համա այսաւութեան (syntaktisch) եղած հնատառութեամբ մը կարելի պիտի ըլլա լիովին ապացու ցանել, թէ ի, ու, ը, և, առ արմատներու սեռական տրականը՝ եւ միւս կողմանէ ու արմատներու սեռ ական տրականը (ասոյ օօննէն, լոյն սեռականը) տրագիր հոգնիւր են։ Ստորդ է որ եւերն ընդհանրապէս նոյն նախագրութիւնը կ'առնենան, սահայն ըստ է նախագրութեան իրարժ կը զանապահուին։ Այս նախագրութիւնը իմաստին կողմանէ առեալ կը համապատասխան է 1. (Հայր, ննդորդ) լու, ոփ հայր, ինդորդ, 2. (սեռն-ար, ննդորդ) լու, ըցա ինդորդ, ինդորդ, 3. (ըցա, ինդորդ) լու, ըցի, սեռդ նի, եւ 3. (ըցա, ինդորդ) լու, ըցի։ Հայրենի մէջ սակայն բացառական միայն ոչ սարմատներու եւ ոյն եղագիի մէջ միայն մասնագրական յերեւան կու գայ, իսկ սոյուր միշտ սեռն-արականն կը բացարուի։ Մթէ համապատասխան դասին արմատներու սեռական-տրական ըստ ձևույն չափարերի, ոյն ատեն է նախագրութեան ներգոյական ինդորդառութիւնը հայցականով կը բացարուի, զ. օր. է լոյ ուոր (= է ուուլլիվա)։ Ենուն (ժամ սեռ, ժամ-սա-արմատ, յու, հ. հց.)։ Եթէ ինքարանչեր դասի արմատներու սեռական-տրականը ստուգարանակին նոյն ըլլային, այս սատեն սարմատներու մէջ (ուր սեռական-տրական եւ բացառական նման են իրարութեան բացառական ու ներգոյական ինդորդառութիւններու իրարժ պիտի չափարերէին։ Բայց արդ, որովհետեւ օրդու, զարուհի, մերման, դուստ սեռական-տրականները՝ կրնան նաեւ իբր ներգոյական գործածուիլ, մինչ արդու սեռ-արդիւ այս վերպագածանենք զուրի կը գտնան, ապս արեմն սակէ պիտի հնետեւ թէ առաջնիններու ու արմատներու հետ հներ հնայ հնանակն անհականութիւնը մը դպացած ըլլային։ Եղանակի ներգոյականը (է ծավ) ձեւին մէջ կրնայ նմանականութիւնը մը դպացած ըլլալ ըստ սարմատներու կազիին (է լոյ)։ Բայց բայ լոյ բացարդյու կ'ըլլայ, ինք զայ Անդէկի հետ

առածք ըլլայ. ուստի եւ է սերման ստուգաբանաւացին կինոյ թէ յշ. հջ.ը. եւ թէ յշ. և սերմ. ը փոխանակելի.

Դ Հերցիան Arm. Studien, I 89 կ'նթադրէ թէ Կայերէնի բացաւականները՝ որոնք ամեն չ-, առ., բ-, և-արմաններու բազ է կը վերջապարհն եւ միշտ իրեցմէ յառաջ է տարը կ'ունենան, նորինականապէ ՛օթօս վերջարութիւնն ունեցած ըլլան, Այս կարծէը նուազ հաւանական է. Ստորդ է, թէ ՛օթօս նախարար ոչ թէ Քողվանիկներու այլ մակարական վերջարութիւն մ'ըլլա-լուսը (Հմմ. Բրուգման Grundr. II 588) ամեններին դժուութիւն մը իշ պատճառեր: Ասկարս զարմանալիք այն իսկ է, որ յետադաս մասնիկը զանազան կազմի արմաններու վայ պարապան աւելցած չէ, այլ իրեմ յառաջ եւ առ մ'ընթանած է, որ միայն աւ-պարապաններու մէջ կինայ մկնարի. ամ այնշաբար ամելի զարմանալիք է որպարի որ աւ-պարապաններու քով՝ ՛օթօս վերջարութիւն մը տեսնուած չէ բայս: Հերցիան բարձր վերջարութիւնն ոչ թէ ՛օթօս, այլ ՛օթօս մեխուսութիւնն ունենալու իշ տեսնէ: սակայն այս ձամբով այլ ՛օթօս չենք հանիք: Մասդութիւնն մէկ կէնան ալ այս է որ, թէեւ Հերցիանի այս ենթադրութիւնը՝ ի որու (ուրու), չ շ-ր-ու-ն, չ ր-ու-ր (րուր), չ ս-եր-անէ (սերէ), ի բ-ու-րէն էնթուն մեխուսութիւնն համար նպաստաւոր է, բայց գ'երանուանական մեխուսուն համար ոչ: Ենթանուած սեռականի ու արականի համար զարդարութեաւուն ունեն. որ յարաբարկանին սեռականն է՝ որոյ, արկ. որո՞ւ, իսկ բցու՞՝ յ որի: Վերը ուն գերանուած (մանխով), որ թերեւս լու. զնիք հետ համեմատուի. եթ ազգեցութեամբը տեղի ունեցած քմականացումը տակաւին անձնաւթեամբ եղան կանոնի մը համամայն կորուած է, Հմմ. հեղ. KZ. 36, 307): Անսն. է ուղարկուած, արկ. առածիւ, իսկ բցու. յ-ու-ն-ր-ուի: Ան-անորոշ գ'երանուած (որ կացման է *հն- արման ունեցող բայցաւելի մը եւ Հարցականն. Հմմ. հ.յ. հմմ. արդ որովհետեւ. Ն-ի բր այս կանագանաթեամբ նախարար կանական անձնաւթեամբ եղան կանոնի մը վկզգանայնը կը կազմեր, այս պատճառաւու իսկ մեր վերը յիշած - ն > - ը փոխութեան կանոնին տակ չի կրնար կինալ (սեռականն է՝ որու-ն, արկ. ուն-ն-ին, բցու. յ-ու-ն-ր-ու-ն-ին: Ն-ի բրանտան սեռականն է և նորու, արկ. ուն-ն, իսկ բցու. ի նոնէ. այս եւ ակներեւ է թէ եթ եթ առջեւ տեսնուող և տառը՝ նոյն, սեռ. նորին, արկ. ուն-ն գ'երանուան սերան է: Այս գ'երանուանը յայսոնի է թէ բացաւականի համար առանձին զար ձեւ մը չունի. պատճառը, վասն զի նորի քով առած հազմութիւնը՝ բայս ձեւոյն գրեթէ է նոյնի կանոնաւոր բացաւականին և նոյն հետ կը նոյնանար: Ան վերջարութիւնը այս գ'երանուան քայլ առած է, սեռ. այլը, արկ. ուն-ն բցու. յ-ու-ն-ր-ու-ն-ին, այս վերջ չարդ է կը կանոնի բայս (մասնաւութիւնը հմմ. հմմ. Բրուգման Grundr. II 816): Ան հականան նոյն ըլլայ կ'երեւայ ինձի յա. ծ-ի մասն կան հետ. ալ լուծ այլուր, օնքառ օնք յերբեմ, մագութը ան Յ. սեռ ձեւեր նկատազութեան չեն կրնար առանուի, վասն զի այս պարապային մէջ իրենց և տառը չեր կրնար ց'իկ յառաջ դաւ, բաւական որ ս-ց'իկ խթին եւս չվերտառուի ց'իկ խթին նման զարգացում մը (felicis եւ սկր. համան. հեղ. KZ. 36, 324): Կ'երդպական ց'իկ ձեւին հետ ինաւանթիւն ունի բացաւական

գ'երանուանական ձեւերը մասնանիչ կը ցուցընեն (ինչ որ արդէն չ շրջուու եւս ձեւերէն եւ ամեն դասակարգի արմաններու նյոյնանեւ վերջարութեան կինայ հետեւցուիլ): թէ բացատառ կանի առ մին էր, որ չէ ներդրառուած պարապանի վայ կցուելով ներդպականի իմաստը կը փոփէ բացատառ կանի Հմմ. գարձեալ յ-ոյց շ-շուն Մէկէ ՄՏէկ MSL. 161 ուր ու թէ գ'երանուանը այլ դոյցականն է մայսի բացաւականի վերջարութիւնն առնուոց, մինչ գ'երանուան որական հոգով թացած է: Յ-ե-րոց դ-ը-ս-ունցէն նախագառութեան մէջ (Պետրոսին Chrestom. p. 25) մինեւ իսկ ուշոցի վերցերոց էն՝ գ-ը-ս-ունցին անցած է: Այս ու ասոր նման երեւոյթներ ցոյց կու տայ նաև առու սերէնը. ազգա սուօր (սեղանէն քով), ոս ու զեմլէն (գեանի տակ): Խուսկերէնի մէջ օս ի եւ ուժօք ննդարութեանց փփոխութեան ննդարութեար պատհանուուն ու անկանոն բան մը լուն պէտք է ենթագործիլ: Բայս ննդենս նիշը մինչեւ երեւոյթը ցոյց կու տայ յունարէն ալ, զ. օր. է շ ձեւ. Հմմ. նաև գանիկենն առ բացատրութեանը յնա ունեց ու նոյն ու բառ առ բառ կը թագունանդ մէջն, կոմը պարզ եւս՝ յր ի կցու. Ապս ուղեմն հյ. է նախագործութեան ծագութն այլ եւս յայսնի է, որ է հնդեւը զըզ-էն լու. լու գ'երէն. ին. մայս թէ հյ. ի մը որ նախորդ ու տառը ի փփոխած է, իսկ վերջատար որ ինչպէս այլուր, նմանապէ հուռ բնկած է: Մէկէ ՄSL. X 141 բացաւական ինդարութեամբ հյ. է նախարութեանը ու. ազիք հետ նյոյն ըլլալ կը կարծէ, որ սկզբ չէ:

Դ բացաւականի ներդպականի հետ ունեցած աղբործ ինչ ինչ ՛օթօս արմաններու մէջ այլ յայսնի կը տեսնուի. տեղի սեռ. տեսույ, ներդ. ի ուղեմն (Հերցիմ. Zs. d. deutsch.-morgenländ. Ges. 36, 122), բցու. ի տես-լի. ներդպականի պէտք վերջարութիւնը ինձի կ'երեւոյթէ հիմք ակի կարծէ տարին հետ նյոյնութիւն ունենալու: Այս յետառաւ մասն կան մէջ կինանք հնդեւը. պապական հնդեւը. ց'իկ մ'ենթագորէն, ինչու որ հին վերջարութեան կամ մասն կան ի բարին ու ալ. զի հետ նյոյն ըլլալ ինդիր բնաւ չի վերցներ, առջեւութիւնը մը բայս նոյնպէս նաև սկր. որիցամբ (մնձի) հետ (մահցամբ մնձի) Հմմ. Բրուգման Grundr. II 816): Ան հականան նոյն ըլլայ կ'երեւայ ինձի յա. ծ-ի մասն կան հետ. ալ լուծ այլուր, օնքառ օնք յերբեմ, մագութը ան Յ. սեռ ձեւեր նկատազութեան չեն կրնար առանուի, վասն զի այս պարապային մէջ իրենց և տառը չեր կրնար ց'իկ յառաջ դաւ, բաւական որ ս-ց'իկ խթին եւս չվերտառուի ց'իկ խթին նման զարգացում մը (felicis եւ սկր. համան. հեղ. KZ. 36, 324): Կ'երդպական ց'իկ ձեւին հետ ինաւանթիւն ունի բացաւական

Հոգով կազմով յետագաւ մասնիկ մը, որ յանաբընքն մէջ - Եւ ՏԵՍ ՏԵՍ Ն ՏԵՍՈՎ յերեւան կու դայ, իսկ պատերենի մէջ - ՀՕ, ՀԱՅԱ. Խոյ, Հորդ (Դոր) օրուն ածախսաբար գործ առաջ ու ուղիւնք (Դոր) մահցայաբար գործ ածախսա ու ուղիւնք աւ ԵԼ կրտսերպայն կրնայ ըլալ ժամանակաւ. Հ. Չ. Պ. յետագաւ մասնիկը սեռականի պաշտօն եւս կը վարէ (բայց ոչ արմաներու գոյն) ԷՒ-Ն. սեռ. ՔԵՆ. Առաջնորդ հետ մասանի սեռանուած ի ՔԵՆ-Ն ներդրյալան ձեւը - ՄԵՐ ՄՏ. ՎԻ. 157 - աւ ԵԼ ի հանականա ՔԵՆ ձեւին կերպարանափոխութիւնը կը համարի. ՀԱՅԱ. ԲԸ. ի ՔԵՆ եւ ի ՔԵՆԸ. յ. Ք. ի մէջ եւս երկու ձեւներ այ կը դառնանք թիվ ՔԵՆԸ եւ թիվ ՔԵՆԸ. ՀԱՅԱ. ԲԸ. ի առաջ ՇԵՐ ձեւներին հանականափոխութեամբ ձագած ըլլաց մասնակի կ'ընէ: Նոյն մասնիկն ի համգիւնքն նաեւ ուն սեռ. Պատճենաբանին մէջ. - Եւս մեր վերը (Էջ 359) յիշած օրինականութիւն համաձայն նուոր գտած է. Չը նա նախնիքաց ըն անկըր հիմնական *ողունչ ձեւ կ'ակնարիք. Քանի մէ դիպաց մէջ և դիրք ամէն Հօրովածուու. մէջ կ'երեւայ. Ա-Ն-Չ. ի Տ-Ն-Չ. (բայց ի Հ-Ն-Չ. սեռ. Խ-Ն-Չ.) Բայց առող շեմ ուղեր հասատակել, թէ յետագաւ լ մասնիկը միշտ նոյն ածագութ առն. առելի բառն մէջ այսպիսի ներդրյալութեամբ մը անհիմ ըլլաց ի կայդ յերեւան կը դիլէ, եթէ զայն իր սուրբ համարըն հետ համեմատելու ըլլանք. Ե հոս սոսկ արմատի կազմը մասն է եւ *Ճիշ կրնայ մէկնուիլ.

Մեկնաթեան կարու է նաև այս մէկ ան-
ովով բացառապետիւնը, որ բացառապին յատոկ-
ւած մը պահած ատեն միջն յերեան կու գայ.
Է լուսոյ, ի որդիք: Ասոր միջնութիւնը շատ պարզ
է. հոս աենուածը պարզապիս կերպարանափոխու-
թիւնն է հնապայն լուսոյ եւ սորդից բացառակին
ինասան աւելութ ձեւերուն: Միշտ գնենք որ առա-
կան հնահատպիս առանց անալիքի բացառապինի
տեղ եւս կը գործածուէր, որով բացառակինա-
ցեան ներդրյանանի հետ համանչն էր. այս վեր-
ջն է գնեպն ահա պահանա եղած կիրայ ըլլութ սե-
ականին զնապահուուեր համար, նախագրու-
թեան մ'եւս վրան աւելնարան:

Ուստի եւ տեսանք թէ -ո՞ս վերջաւորութեան հետքն անգամ հայերէնի մէջ չի գտնուիր. Առաջ, մորոց ձեւերուն մէջ ի հայէի միայն -օՏՀ կրնայ պրոպրութիւն: Հոս և մասնաւուն (որ ինչ ինչ դիպաց մէջ նաև իւ է լուսի [Ի ըստ Գլ.Ա.Բ. կը յաշըրդէ]) ստուգաբանական ծագամն մասին գարձաւ ինդիր կը յառնէ, սակայն կը կանխիմ ըստ-լու, թէ բացառականի վրայ իմ ըստ տեսութեան ստուգութիւնը այս մասնական ուղղի կամ ոչ ուղղը ստուգաբանութեն կախում չունի: Եւս նաքին մ՛ու է լիս: Օքէ ձեւերը կինան եւերեւ այլինապէս առակա ապ անպատճել: Սայոյ է որ ոյ երկրաբազք հայերէնի մէջ ընդհանրապէս անկորուս կը մնայ, սակայն կրնայ ըլլալ ալ որ վերջավանինն մէջ պատահաբար սպասութեն տարար երեւոյշդ ցայց արդ հայերէնի համար *բայ երկրորդական ձեւը կինան գննել: Ալ լազդ կը դնէ (*etli) Բուգրդէ ԿՀ. 32, 75, որուն բարա-

աւակադի խնդրոյն մասին ունեցած տեսաթիւնը
ընդհանուրութիւն ուղղի են:

Հայութիւնի բացառականին հետ ուրիշ մէկ
ձարակ խնդրի եւս կապուած է. պաթիքն՝ Սն-
ձանական գերանուանց բացառականին ձեւերուն մեկ-
նութիւնը. 1. եղ. ուղ. ես, հյջ. շ իւ, արկ. իւ,
գործ. մեր. սեր. իւ, բցա. յիւն. 2. եղ. ուղ.
ուու, հյջ. շ իւ, արկ. եւ, գործ. ես, սեր. տ.,
իւ, գործ. իւն. 1. յդ. ուղ. իւ, հյջ. շ իւ, արկ.
իւ, գործ. մեր. սեր. իւ, բցա. իւն. 2. յդ.
ուղ. ուու, հյջ. շ իւ, արկ. իւ, գործ. իւն,
սեր. իւ, բցա. իւն. Տրականը որդի որ պայմա-
մուն բացառական կը կազմուէր, հոս հյջ. իւ ետ-
ան եղան է: Այս ուղութեան 1. եղ. իւ մէկ եւս
ըստ ինքեան պատառելիք ուղղի դիմուց բրուգ-
ման Grundr. II 811. իւքր կ'ըսէ թէ հյջ. իւ *իւլ*
ուղականի պայեցութեան տակ, իւր. չ տառը
ուղ փախանակած է: Խճիք սահան այսպահ նմա-
նակազմութիւնի մէ անգրնունքի կ'երեւայ. *իւլ* և
ուղ. աւելի մօս չէ, քան շ *իւլ* (հնդ.) Այս
իւզուի մէջ եղած դիմուգութիւն մըն է, թէ երկու
իրարակ տարբեր ձեւն իրարակ Հետ գիրակ կը
ուղանան, եթէ մայն մէկ ազդորի մէջ իրարակ
տարբերին, ընդ հայութիւն գժուարակ նժ եթի շատ
ու բացառակի անգրուց մէջ իրարակ խոսքին: Այ-
կանանը շօշափող հյայերն գեղեցիկ օրինակ մը կ'ա-
նանէ մզզլ ՄՇէ կ ՄՏԼ. XI 7. գուու ու իւնու բա-
ռերուն բառու, իւթիւն սեպահաններ փախանակ կոտ-
ողականի տառած ու տառած իւնենան, մինչդեռ
լուսու ու ուսուռ բառերն իւթիւն, բրան սեպահան-
ներուն մէջ շ գիրը՝ անփոփո պահած են. վո-
ւուս կոտ. վուու, փփանակի թ ներկ. իւ տառ-
ած իւնենան, իսկ ընդ հայութիւն բառան կոտ. բայց իւ-
թիւն բառան կոտ. իւթիւն: բրենց յասակ եղալ շ տառ-
արակ պահած են Ասէ ուրեմն կը հնաւուի որ
իս ձեւ մը չ բայց գիւռաւորաբար և տառով ուղ-
ղականի ամեն ազգեցութեան ազան մացած էր:
Սոյր հականակ դիրակ կարելի է սեպա-
հանակ իւնենան, իսկ ընդ հայութիւն բառան կոտ.
ուղ ասուանական երկու համարտէք ձեւն իւթիւն
(հնագրին *իւլ*): Եւ իս նշանակութեան կոզմանէ
իրարակ այն աստիճան կրնային տարբեր եղած նկա-
տուիլ, որ իւթիւն հայսցանին եւ ուղարկան, իսկ իւթիւն
բրեր տառական գործ ուռեւէին: - ուղիւն մարին հյայերն իւթիւն
մէջ կ'ըսէ ներկայացնոցիւն սեպենալուն ուղանանին
տառակայու շկցու ՄՇէ կ'իւղիւն կը իւնան իւն (քազան),
արկ. սնինէ, - նյանէ, հալ. զօնինէ, յն. նշշ չ շուտ-
անու պիտեր, իսկ միւս կողմէն բաղուն, արկ. ծանին, ք-
րդակ. ծանինաց, իւթիւն: անուս (հնդ.)
Բ. 36, 340): Այս կրկնութեան պատառանէր
աւելորդ տեղ շեշտի եւ գաւառարարաբ պետ-
պիտութեանց մէջ պէտք չեն փնտուիլ: Ըստ իս
(հնդ.) յաջորդ կամ թէ իսկ նոյն բառին մէկ
բարագայինն առելին: (Բուու, ուղ. բառան կոտ.
բառանան) նշ (որդէ յեայց) փփուած է: հման
շ տառան օք փփուիլը ապանույց մէջ եւ եղ. 1. յ-
սէրեցու, եղ. 2. գ. ութեցնու: իսկ սօի մասին ՄՇէ կ ՄՏԼ.
VII. 164. շ = ուլ 80 (?) ՄՇէ կ ՄՏԼ. IX.
54. հոս կը կերպերի համար էն իւ փփանակ կ'իւծի:
Բրուգուն անձնական գերանուանց բարա-
կն ու հայտականին իրարակ նման ձեւերուն ծա-

